

2021.033

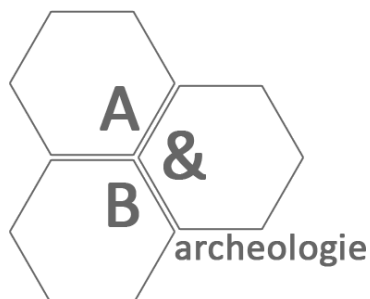
# Nota Handzame Sacramentstraat

---

Programma van maatregelen

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Paulien FONTEYN

5-3-2021



## 1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen te Handzame (deelgemeente van Kortemark) Sacramentstraat (provincie West-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m<sup>2</sup> of meer bedraagt en de totale bodemingreep groter is dan 1000m<sup>2</sup>, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog. De archeologienota<sup>1</sup> bestond enkel uit een bureauonderzoek. In het programma van maatregelen was opgenomen dat landschappelijke boringen, en indien nodig verkennende en waarderende boringen, en een proefsleuvenonderzoek dienden uitgevoerd te worden in uitgesteld traject. In deze nota, opgemaakt onder supervisie van een erkend archeoloog, worden de resultaten van dit verder vooronderzoek beschreven.

In eerste instantie werden landschappelijke boringen uitgevoerd op het terrein. Dit onderzoek werd uitgevoerd op dinsdag 23 februari 2021. Conform het programma van maatregelen horende bij de bureaustudie werden zeven boringen geplaatst. In vier van de boorkolommen werd onder het teelaardepakket nog een dun restant van de verbrokkelde B-horizont geattesteerd. Deze was afwezig in de overige profielen. De B-horizont komt dus slechts plaatselijk voor en is ook hier voor het grootste deel opgenomen in het teelaardepakket. Dit maakt dat de kans op het aantreffen van *in situ* bewaarde steentijdsites laag wordt ingeschat. Er werd dan ook geen verder archeologisch booronderzoek uitgevoerd. Wel diende nog een proefsleuvenonderzoek te worden uitgevoerd. Dit vooronderzoek met ingreep in de bodem vond plaats op maandag 1 maart 2021. Het sleuvenplan zoals opgenomen in de bureaustudie voorzag in de aanleg van vier parallelle noord-zuid georiënteerde sleuven. Het vooropgestelde sleuvenplan kon gevolgd worden. Voor de uitgraving werd gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak van 1,80m breed. Er werden enkele kijkvensters aangelegd om de aard van de aangetroffen sporen na te gaan en de schijnbare afwezigheid van sporen te controleren. De grond werd gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Na de voltooiing van de registratie van de sleuven werden deze gedicht.

De zone van de geplande werken is ca. 5072m<sup>2</sup> groot. Hiervan werd ca. 588,2m<sup>2</sup> (11,6%) onderzocht door middel van proefsleuven, en 64,5m<sup>2</sup> (1,3%) door middel van kijkvensters. De vooropgestelde dekkingsgraad van 12,5% zoals opgenomen in de Code van Goede Praktijk (te verdelen over 10% sleuven en 2,5% dwarssleuven/volgsleuven/kijkvensters) werd hiermee ruim behaald (12,9%). Er kon aldus een goede inschatting gemaakt worden van het archeologisch potentieel van het plangebied dat in dit geval positief bleek te zijn in het noordoostelijke deel van het terrein. Het zuidelijke en westelijke terreindeel bleek echter reeds verregaand verstoord ten gevolge van de voormalige bebouwing.

Het proefsleuvenonderzoek toonde aan dat een archeologische site aanwezig is binnen de grenzen van het plangebied, meer bepaald in het noordoostelijke deel van het terrein. In deze zone werden verschillende grachten, greppels, kuilen en paalkuilen aangesneden, waarvan het merendeel vermoedelijk aan eenzelfde erf uit de (vroeg-)Romeinse periode kan worden toegeschreven. Enkele

---

<sup>1</sup> Willaert, Van Goidsenhoven, Thys 2020.

paalkuilen wijzen op de aanwezigheid van een mogelijk hoofd- en bijgebouw. Een ruimer onderzoek dient hierin meer inzicht te verschaffen. De vondst van enkele scherven grijs gedraaid aardewerk doen vermoeden dat (enkele) gracht(en) en mogelijk ook andere grondsporen uit de middeleeuwen aanwezig zijn binnen de grenzen van het plangebied. Daarnaast is het ook niet uit te sluiten dat sporen uit andere chronologische periodes voorkomen. Ook kunnen waterhoudende structuren zoals waterputten, waterkuilen etc. verwacht worden en is het niet uit te sluiten dat sporen van funeraire en/of artisanale aard voorkomen.

Gezien een sporencluster werd aangesneden in het noordoostelijke deel van het terrein, wordt in deze zone (ca. 2650m<sup>2</sup>) een **verder archeologisch onderzoek** geadviseerd. De modaliteiten van het verder archeologisch onderzoek worden hieronder beschreven.

Het zuidelijke en westelijke terreindeel bleek in sterke mate verstoord te zijn ten gevolge van de gewezen bebouwing en de daaropvolgende sloopactiviteiten. In deze zone kan geen archeologisch erfgoed meer verwacht worden. Bovendien situeert de sporencluster zich eerder in het noordoostelijke deel van het terrein en werden naar het zuiden en westen toe nog slechts enkele perifere sporen aangesneden. De westelijke en zuidelijke zone van het terrein worden daarom vrijgesteld van verder archeologisch onderzoek.

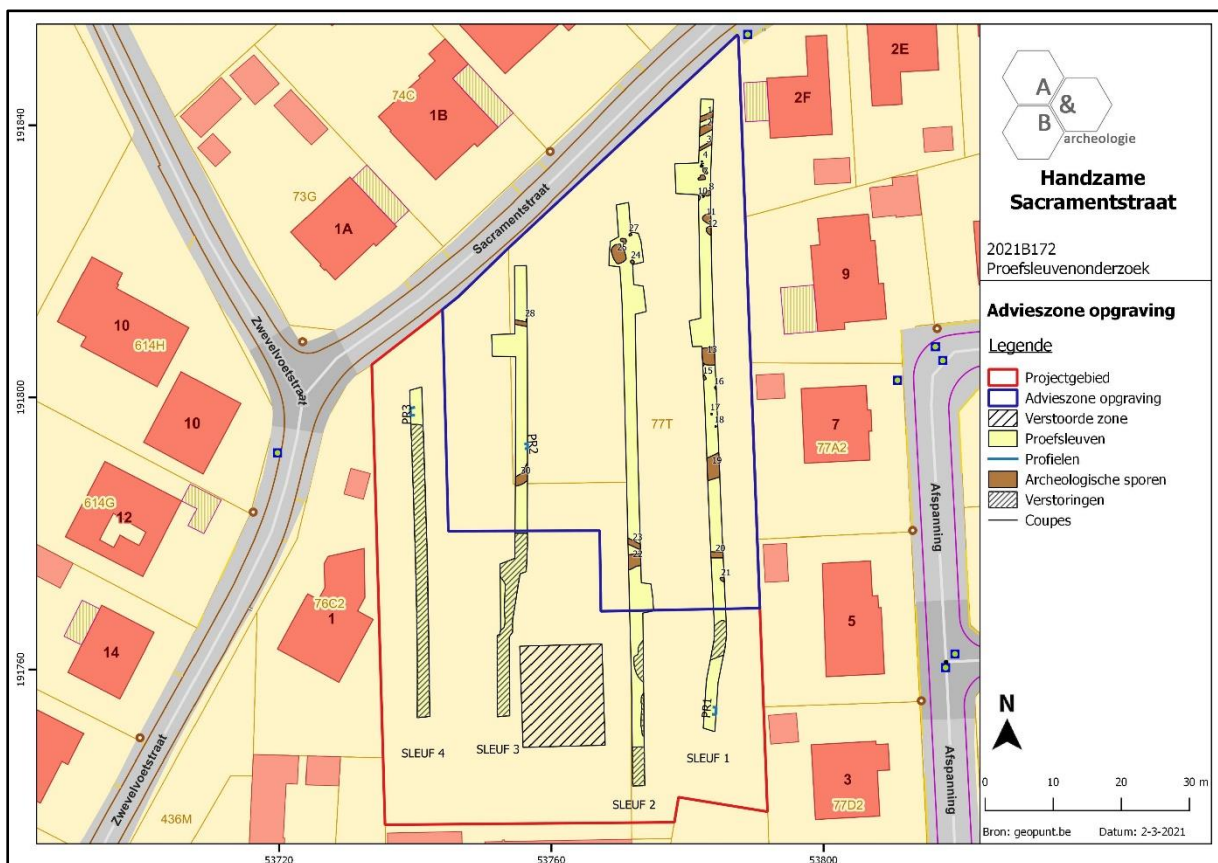
Het archeologisch ensemble wordt voorlopig bewaard bij Acke & Bracke bvba. Na afronding van de opgraving zal het ensemble, in overeenstemming met de Code van Goede Praktijk, definitief bewaard worden bij de initiatiefnemer. Het vondstmateriaal uit het vooronderzoek dient bovendien mee bekeken en opgenomen te worden bij de resultaten van de opgraving.

## 2. Afbakening van de opgravingszone

Gezien de aanwezigheid van een archeologische site waarvan de sporen geclusterd zijn binnen het noordoostelijk deel van het terrein, dient over dit deel een vlakdekkend onderzoek te worden uitgevoerd. De totale oppervlakte voor verder onderzoek bedraagt ca. 2650m<sup>2</sup>.

Bij de advieszone dient rekening gehouden te worden met eventuele bufferzones langsheen de randen van de opgravingszone, zoals bijvoorbeeld langsheen de Sacramentstraat en langsheen de naburige percelen in het oosten. Hierdoor kan de oppervlakte van de eigenlijke opgegraven zone iets lager liggen dan de geadviseerde oppervlakte.

Daarnaast kan de westelijke grens van de advieszone ietwat worden verschoven in oostelijke of westelijke zin, afhankelijk van waar de verstoring, die langsheen de westelijke zijde van het plangebied loopt, wordt aangesneden.



Figuur 1 Algemeen sporenplan van het proefsleuvenonderzoek. Het noordelijk deel van het plangebied (ca. 3861m<sup>2</sup>) komt in aanmerking voor een vervolgonderzoek.

### 3. Onderzoeksvragen

Het doel van de archeologische opgraving bestaat in het karteren en onderzoeken van de archeologische sporen. Volgende niet-limitatieve onderzoeksvragen kunnen hierbij vooropgesteld worden:

- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische sporen?
- Welke spoorcategorieën zijn aanwezig? En tot welke functie behoren deze (bewoning, artisaan, funerair,...)? Welke structuren kunnen onderscheiden worden (gebouwen, grachten, waterputten, kuilen,...)?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere erven? Wat is de onderlinge samenhang/fasering? Hoe zijn de erven ingedeeld en afgebakend?
- Zijn er aanwijzingen voor artisanale activiteiten of andere functionele eigenschappen?
- Waaruit bestaat de materiële cultuur en kan dit iets leren over het gebruik van de site en de bewoner(s)? Tot welke groep, type, baksel, ... behoort het aardewerk?
- Lenen vondsten zich tot een conservatie? Wat is hun meerwaarde?
- Kunnen bepaalde sporen verder natuurwetenschappelijk onderzocht worden? Wat is hun meerwaarde? Welke vormen van natuurwetenschappelijk onderzoek zijn van toepassing (<sup>14</sup>C-datering, macrobotanisch onderzoek, pollenonderzoek, dendrochronologie, houtsoortbepaling, antracologie, petrografie, archeozoölogie, ...)?
- Kan de site in een ruimer archeologisch kader geplaatst worden en hoe verhoudt ze zich tot gekende onderzoeken in de ruimere omgeving van het plangebied?
- Kunnen eventuele patronen en/of sporen van lokale, regionale en transregionale economie worden onderscheiden?
- Zijn de grenzen van de archeologische sites behaald binnen het plangebied of lopen deze door buiten het terrein?

#### 4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en -technieken)

Gezien de geplande werken is een *in situ* behoud niet mogelijk. Er dient bijgevolg een opgraving uitgevoerd te worden over het noordoostelijke deel van het terrein om de archeologische resten verder te onderzoeken.

De advieszone voor opgraving heeft een oppervlakte van ca. 2650m<sup>2</sup>. Het onderzoek kan uitgevoerd worden op één archeologisch vlakniveau in één of meerdere werkputten. De opgravingszone dient aangelegd te worden met een graafmachine met platte graafbak onder begeleiding van de veldwerkleider. Hierbij wordt de grond afzonderlijk gestockeerd om vermenging te voorkomen. Wel is het belangrijk dat eventuele gebouwplattegronden of andere structuren in éénzelfde werkput, in hun totaliteit worden blootgelegd en onderzocht. Grachten en greppels dienen zodanig onderzocht te worden dat een goed inzicht verkregen worden in de fasering ervan (coupes op knooppunten, aansluitingen, over-/doorsnijdingen, uiteindes, onderbrekingen,...). Verschillende spoortypes kunnen verwacht worden. Zo kunnen binnen de opgravingszone gebouwplattegronden, spiekers, grachten/greppels, waterputten, waterkuilen, poelen en/of andere waterhoudende structuren en sporen met een artisaan en/of funerair karakter verwacht worden. Voorlopig lijkt het gros van de sporen te dateren uit de (vroeg-)Romeinse periode en lijken enkele grachten uit de middeleeuwen voor te komen. Andere sporen uit de middeleeuwen of uit andere periodes kunnen echter eveneens verwacht worden.

Bij de advieszone dient rekening gehouden te worden met bufferzones langsheen de randen van de opgravingszone, zoals bijvoorbeeld langsheen de bestaande Sacramentstraat in het noorden van het terrein en de aansluitende percelen in het oosten van het terrein. Hierdoor kan de reële oppervlakte van de opgravingszone iets lager liggen dan de geadviseerde oppervlakte.

Het archeologisch onderzoek dient conform de Code van Goede Praktijk uitgevoerd te worden. Sporen dienen geregistreerd en onderzocht te worden. Indien sporen zich lenen tot natuurwetenschappelijk onderzoek kunnen stalen genomen worden. De staalname en conservatie gebeurt volgens de bepalingen zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. De staalname en verdere selectie van stalen voor verder onderzoek gebeurt met het oog op het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Voorafgaand, tijdens en na het veldwerk overlegt de veldwerkleider met de betrokken natuurwetenschapper(s) en de conservator.

Indien een waterhoudende structuur (diepe gracht, waterput of dergelijke) aangetroffen wordt, dient gewerkt te worden met bronbemaling om de structuur in goede en veilige omstandigheden te onderzoeken. Een voorafgaande controleboring kan meer duiding brengen in de diepte van de structuur, alsook de diepte van de grondwatertafel en de nood voor bronbemaling.

## 5. Criteria niet uitvoeren onderzoekshandelingen

Er zijn geen criteria. Het archeologisch onderzoek dient uitgevoerd te worden.

## 6. Schatting tijdsduur (indicatief)

Het archeologisch veldonderzoek neemt voor een opgravingsploeg van 4 mensen ca. 5 tot 7 werkdagen tijd in beslag, waarbij het opgravingsvlak in één of meerdere werkputten wordt aangelegd en onderzocht. Na afronding van het onderzoek kan de zone terug aangevuld worden. De verwerking en rapportering neemt ca. 20 tot 25 dagen in beslag. Deze tijd is nodig voor de opmaak van het rapport, opstellen van grondplannen, wassen van vondstmateriaal, opmaak van lijsten, ...

Indien meerdere waterputten of andere waterhoudende structuren aangetroffen worden kan de termijn van het veldwerk verruimen.



## 7. Kostenraming op basis van de geraamde tijdsduur (excl. BTW, indicatief)

- Veldwerk archeologische opgraving incl. kraanwerk (aanleg en dichten) en opmetingen, en excl. bemaling: 14 500 euro
- Verwerking, assessment, rapportage: 6 000 euro
- Natuurwetenschappelijk onderzoek en conservatie: stelpost van 4000 euro
- Onderzoek van omvangrijke sporen die dieper gaan dan de grondwatertafel (bijvoorbeeld waterputten): bronbemaling, onderzoek, kraanwerk, staalname, verwerking, ... dient 2500 tot 3000 euro per structuur te worden voorzien

## 8. Gewenste competenties

- Het team moet bestaan uit minstens 4 personen, waarvan minstens 2 archeologen
- De veldwerkleider heeft minstens 240 werkdagen ervaring met onderzoek op landelijke sites, in het bijzonder op sites uit de (vroeg-)Romeinse periode

## 9. Bewaring archeologisch ensemble

Gedurende het onderzoek worden de vondsten als geheel bewaard in een veilige, droge en klimaatsgeschikte omgeving. Na afronding van het onderzoek wordt het archeologisch ensemble overgedragen aan de grondeigenaar. Het archeologisch ensemble van het vooronderzoek dient mee opgenomen te worden bij het opgravingsarchief van de opgraving als één geheel.